

jakie zawiera interpretacja wyrażenia *Stowarzyszenie wiernych*, jedynemu obecnie pojęciu w prawie kanonicznym. Odnosi się ono tymczasem równocześnie do Ruchów i Wspólnot kościelnych. Te ostatnie określenia dla prawa kanonicznego, tak jak w przypadku charyzmatów, czekają wciąż na legislację. Wraz z charyzmatami ich rzeczywistości są sobie bardzo bliskie. Ich zdefiniowanie prawne wymaga niewątpliwie kolejnych wysiłków i na pewno całościowego ujęcia prawnego.

ks. dr Artur Antoni Kasprzak

***Nel servizio dell'identità carismatica. Carisma proprio e Codice fondamentale*, edd. A. Jiménez Echave, S. González Silva, N. Spezzati, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2017, ss. 140.**

Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w dokumencie roboczym (*instrumentum laboris*) z Zebrania plenarnego tejże Kongregacji mającego miejsce w dniach 27-30 listopada 2014 roku, zatytułowanego „*Młode wino w nowych bukłakach. Życie konsekrowane 50 lat po Lumen gentium i Perfectae caritatis*”¹, zaleciła wprowadzenie do formacji ciągłej osób konsekrowanych podstawowego przygotowania do sprawowania władzy w instytutach, ponieważ zadanie to jest powierzane wielokrotnie ze swoistą improwizacją i realizowane w sposób niewłaściwy i mało owocny przez osoby nie przygotowane do pełnienia otrzymanej funkcji². Zarówno na wspomnianym Zebraniu plenarnym jak i w wydany trzy lata później dokumencie końcowym pt. *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania*, zaliczono konieczność opracowania nowych modeli i struktury posługi władzy do najważniejszych wyzwań stojących

¹ KONGREGACJA INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKWOWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania* (dalej: *Młode wino, nowe bukłaki*), Warszawa 2017, s. 7.

² KONGREGACJA INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKWOWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Congregazione plenarna Vino nuovo in otri nuovi, Instrumentum laboris, novembre 2014*.

obecnie przed życiem konsekrowanym obok kwestii formacji zakonnej oraz odkrycia roli kobiety konsekrowanej w Kościele.

W odpowiedzi na to zalecenie, włoska seria wydawnicza Quaderni di Vita Cosacrata, Laboratorio di governo (Zeszyty Życia Konsekrowanego, Laboratorium władzy) podjęła konkretną refleksję dotyczącą sposobu zarządzania w instytutach życia konsekrowanego, opartą na treściach fundamentalnych i użytecznych dla tego rodzaju pełnienia władzy, którą przełożeni otrzymują od Boga przez posługę Kościoła (kan. 618).

Pierwszy zeszyt wspomnianej serii wydawniczej został zatytułowany: *W służbie tożsamości charyzmatycznej. Charyzmat własny i kodeks fundamentalny*. Ma on na celu pogłębienie zagadnienia posługi władzy, opartej i inspirowanej tożsamością charyzmatyczną instytutów życia konsekrowanego i wiarygodnością ewangeliczną charyzmatów w Kościele oraz rozważaniem zetknięcia się charyzmatu instytutu z historią współczesnej kultury. Zeszyt ma pomóc osobom konsekrowanym, a przede wszystkim tym sprawującym władzę w instytucie, w odkryciu i ponownym pogłębieniu źródeł charyzmatu instytutu, jego duchowości, dostrzeżeniu piękna, aktualności i oryginalności założyciela instytutu oraz jego dzieła. Jednym słowem powinien zachęcić osoby konsekrowane do realizacji soborowego *accomodata renovatio* i utwierdzenia w przekonaniu – również powtórzonym przez *Concilium Vaticanum II*, – że życie konsekrowane polega na naśladowaniu Chrystusa ukazanego w Ewangelii i wyrażonym w konstytucjach instytutu³.

Jednym ze sposobów realizacji wspomnianych zaleceń soborowych, była rewizja i aktualizacja przez instytuty życia konsekrowanego konstytucji i innych zbiorów prawa własnego. To właśnie normy kodeksu fundamentalnego instytutu, nazywanego najczęściej konstytucjami, oddające wiernie tradycję Kościoła i instytutu pomagają zakonnikom właściwie przeżywać ich własną konsekrację, misję instytutu i odpowiadać na współczesne wyzwania. Recenzowany zeszyt ma służyć zakonnikom pomocą w poszukiwaniu własnej tożsamości i w rewizji nie tylko samego w sobie tekstu konstytucji, ale także ukazanego w nim życia poszczególnych członków instytutu, którzy w ten sposób ukazują charyzmat, który Bóg powierzył Kościołowi przez założycieli instytutów. Zwłaszcza te osoby konsekrowane, które pełnią

³ SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego «Perfectae caritatis»*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, nr 2, s. 265.

posługę władzy w instytucie powinny wejść w proces poszukiwania, decyzji i praktyki życia konsekrowanego, jako mądrzy słudzy Ducha Świętego.

Recenzowana publikacja ma bardzo prostą kompozycję. Tworzą ją: Wprowadzenie, pięć zasadniczych rozdziałów autorstwa trzech pracowników Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego i innych rzymskich ośrodków naukowych promujących życie konsekrowane. Publikacja kończy się Spisem treści. Okładka na pierwszej swej stronie przedstawia fragment obrazu szkoły ateńskiej namalowany przez Raffaello Sanzio, znajdujący się w Muzeach Watykańskich, a na odwrocie zamieszcza całość malowidła.

Po pobieżnym zapoznaniu się z tytułami i treścią poszczególnych rozdziałów, najbardziej interesującym wydaje się być tekst zamieszczony w publikacji jako ostatni, autorstwa Aitora Jiménez Echave (przynależącego do zgromadzenia księży klaretynów) ze względu na swą wyjątkową aktualność i praktyczne ujęcie zagadnienia. Rozdział został zatytułowany *Aktualizacja i przystosowanie do współczesności konstytucji i dyrektorów*, a w związku z tym trafia na podatny grunt obecnej sytuacji instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego, kiedy to większość z nich podejmuje prace nad rewizją własnego prawodawstwa, aby tym samym – jak im się wydaje – odpowiedzieć na potrzeby i problemy współczesności.

Aitor Jiménez Echave zauważa jednak, że proces rewizji i modyfikacji konstytucji nie jest pozbawiony trudności, takich jak np. brak głębszych motywacji dla podjęcia prac nad konstytucjami, co powoduje ostatecznie zagubienie autentyzmu charyzmatu i celu instytutu. Zdaniem Autora, aktualizacja konstytucji powinna zrodzić się z konieczności, którą członkowie instytutu wyraźnie dostrzegają. Jeżeli dążenie do zmiany kodeksu fundamentalnego jest tylko skutkiem mody lub trendu ujmowanego w słowach: „bo wszystkie instytuty aktualizują własne konstytucje” albo zmiany dla samej zmiany, czy też w celu wprowadzenia do konstytucji własnych idei na temat życia konsekrowanego, to podejmuje się jednocześnie ryzyko deformacji charyzmatu, przez co oryginalny dar i pierwotne dzieło, które Bóg powierzył Kościołowi przez pośrednictwo założyciela instytutu kształtuje nową rzeczywistość, która nie ma nic wspólnego z tym co nazywamy „naszym instytutem/zgromadzeniem”. Poza tym ponosi się ryzyko uczy-nienia z konstytucji dzieła czysto ludzkiego, pozbawionego obecności Boga, odpowiadającego relatywizmowi i hedonizmowi, których pragną niektórzy członkowie instytutu pozostawiając pustkę w tych, którzy tworzą całość instytutu.

Rewizja konstytucji – kontynuuje Autor – powinna być umotywowana pragnieniem, odczuwanym przez członków instytutu, posiadania przewodnika, który wierny tradycji instytutu i Kościoła ukształtowanej na przestrzeni wieków, służyłby pomocą zakonnikom w ich życiu konsekracją i misją własnego instytutu odpowiadającą jednocześnie wymaganiom współczesności. Tylko wówczas opłaca się podjęcie weryfikacji prawa własnego i własnej tożsamości, kiedy nie będzie ona jedynie rewizją tekstu samego w sobie, ale przede wszystkim życia każdego z członków instytutu, ponieważ zawsze powinno się mieć na względzie, że chodzi o treść konstytucji, czyli czegoś konstytutywnego, ważnego, fundamentalnego, co tworzy charyzmat instytutu i go organizuje, a więc musi zawierać istotne elementy jego eklezjalności i tożsamości.

Kilka ukazanych wyżej spostrzeżeń Autora, zamieszczonych w ramach wprowadzenia do artykułu, są odpowiedzią na najbardziej nurtujące pytania zakonników przy podejmowaniu decyzji o aktualizacji konstytucji. Przejrzystość i trafność tychże obserwacji Autora zachęca czytelnika do dalszej lektury artykułu, a w konsekwencji zapoznania się z treścią całej książki.

Aitor Jiménez Echave, w kolejnych częściach swego studium podejmuje się udzielenia odpowiedzi na pytanie: Czy odnowa tekstów prawnych instytutu jest konieczna? Po ukazaniu krótkiej historii procesu rewizji konstytucji rozpoczętego jeszcze przed Soborem Watykańskim II zauważa on, że proces ten, który powinien być procesem kreatywnej wierności nie jest pozbawiony głosów krytycznych niosących ze sobą dezorientację i zamieszanie. Daje się bowiem słyszeć głosy niektórych osób konsekrowanych, że „wystarczy samo Pismo Święte”, albo: „tylko Słowo Boże, a nie prawo”, przy czym zapomina się jednocześnie słów Chrystusa: „Nie sądzicie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić” (Mt 5,17).

Inną pułapką w podjęciu procesu rewizji konstytucji jest przyjęcie „zmieniających się warunków czasu” za podstawowe jego kryterium, co powoduje, że dochodzi do zredagowania tekstu powierzchownego, pobieżnego, przejściowego i prowizorycznego, a nie takiego, który byłby zawsze jednako ważny dla całego instytutu. Poza tym, przy tej okazji, trzeba liczyć się z ryzykiem utworzenia zupełnie nowego instytutu, który nie będzie w stanie odpowiadać z właściwą wiernością charyzmatyczną na potrzeby Kościoła, społeczeństwa i świata. Oznaczałoby to zainicjowanie procesu autodestrukcji instytutu i charyzmatu, którego zakonnicy są tylko dziećmi, a nie właścicielami. W związku z tym ich zadanie polega tylko na rewizji konstytucji, a nie na refundacji instytutu. Stąd wymaga się od nich

zachowania właściwego dziedzicom, zgodnego z życzeniami spadkodawcy, a nie traktowania dziedzictwa jak swej własności. Najwłaściwszym postępowaniem, chroniącym przed podobnymi sytuacjami byłoby – jak radzi A. Jiménez Echave – trzymanie się wciąż aktualnego nauczania Soboru Watykańskiego II i dokumentów posoborowych, wśród których Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku jest ostatnim w czasie, tak aby konstytucje stały się lustrem tożsamości instytutu.

W części omawianego artykułu, zatytułowanej „Konstytucje” Autor podaje ciekawe definicje tego fundamentalnego dla instytutu zbioru prawa, opierając się na określeniach wziętych bezpośrednio z życia codziennego osób konsekrowanych. Podaje on, że dla niektórych z nich konstytucje są tylko dekoracją, ozdabiającą półkę z książkami – każdy zakonnik powinien je posiadać, ale znajomość ich treści jest znikoma lub żadna. W konsekwencji prowadzi to do zapomnienia o konstytucjach, albo traktowania ich wyłącznie jako normy prawnej, która zabija wolność, spontaniczność i kreatywność właściwą charyzmatowi założycielskiemu oraz charyzmatom osobistym zakonników i pozwala im żyć jako przewodnikom własnej duchowości.

Inna definicja konstytucji zakonnych, to książka opcjonalna, czyli innymi słowy – nadobowiązkowa, dowolna. Jeżeli nawet dotyczy ona wszystkich członków instytutu, to korzystanie z niej pozostawione jest tym, którzy sprawują władzę w instytucie. A więc jest to księga, która nie odzwierciedla całego życia, nie skłania do refleksji, nie jest ona żywą księgą, a tym bardziej nie daje witalności osobom konsekrowanym.

Trzecia, najważniejsza definicja konstytucji to „księga życia” za jaką uważają je tylko niektórzy konsekrowani, dostrzegając zawarte w niej istotne elementy dla swego powołania, które zmieniają ich życie w naśladowanie Chrystusa. Jest to tekst prawnoteologiczny, który musi być przyjęty z wiarą, jego wartość będzie zależała od sposobu jego zredagowania i od postawy każdego członka instytutu wobec tego tekstu.

W drugiej części artykułu Autor skupił się na konstytucyjnych elementach konstytucji i na tych, które integrują całość prawa własnego instytutu. Wyraźnie też podkreślił, że odpowiedzialnymi za odnowę konstytucji i przystosowanie ich do warunków współczesnych są członkowie instytutu – wszyscy razem i każdy z osobna, a także właściwa władza kościelna czyli biskup diecezjalny lub Stolica Apostolska, do których należy ostateczna aprobata tekstów konstytucji. W końcowej części studium A. Jiménez Echave dużo miejsca poświęcił sposobowi redagowania konstytucji podając nawet ich Schemat proponowany od kilkunastu lat przez Kongregację

Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego i nigdzie nie publikowany.

Inny artykuł zamieszczony w redagowanej książce, autorstwa siostry Giuliani Accornero został zatytułowany *Fundamenty i praktyka procesu rewizji konstytucji* ukazuje treści w zasadzie już znane osobom konsekrowanym, aczkolwiek ciągle ich przypomnianie i ujmowanie zagadnienia rewizji konstytucji w różnych aspektach jest użyteczne w środowiskach życia konsekrowanego. Aktorka w swoim opracowaniu krótko charakteryzuje teksty normatywne instytutu, a następnie podaje nauczanie Kościoła dotyczące rewizji konstytucji instytutów życia konsekrowanego, by w końcowej części artykułu w ramach podsumowania podać zasadnicze elementy tego procesu. Zdaniem siostry G. Accornero przed ewentualnym rozpoczęciem pracy rewizyjnej najważniejsze jest posiadanie jasno określonego powodu dla podjęcia tej pracy oraz celu jaki pragnie się osiągnąć. Ważna jest też znajomość dokumentów kościelnych dotyczących procesu aktualizacji konstytucji oraz co może się wydawać niedorzeczne, gdyż dotychczas było przyjmowane za coś oczywistego – dobrej znajomości własnego prawa instytutu.

Pozostałe trzy artykuły konstytuujące recenzowaną publikację dotyczą charyzmatu założyciela i instytutu. Jeden z nich traktuje o niezawodności ewangelicznej charyzmatu instytutu w Kościele i w wydarzeniach historii. Jest to studium siostry Nicli Spezzati – pracownika Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. I chociaż podjęte przez nią zagadnienie również wydaje się wystarczająco znane, to zapewne ubogacone doświadczeniem pracy w Kongregacji ukazuje niektóre nowe aspekty podjętego zagadnienia. Podobne stwierdzenie można wysunąć w przypadku kolejnego artykułu autorstwa siostry Grazii Loparco, która szukając tożsamości instytutu na podstawie studium jego źródeł podaje w jaki sposób członkowie instytutu mogą odnaleźć swą oryginalność w innych źródłach, poza prawem własnym, takich jak korespondencja różnego rodzaju, wspomnienia członków instytutu, ich dzienniki, pamiętniki, kroniki, roczniki, nekrologi, akty urzędowe, relacje, szkice, fotografie, ikonografia i źródła medialne. Przypomnienie wymienionych źródeł wydaje się być cenna, ponieważ zakonnicy nie zawsze pamiętają o tych pomnikach charyzmatu swego instytutu i przy dokonywaniu rewizji konstytucji nie uwzględniają zawartych w nich szczegółów charyzmatu.

Reasumując trzeba stwierdzić, że recenzowana publikacja podejmuje bardzo popularne zagadnienie w środowiskach osób konsekrowanych poczynając od lat osiemdziesiątych. Problematyka charyzmatu instytutu i założyciela

oraz tożsamości charyzmatycznej instytutu i ich odzwierciedlenia w prawie własnym, a zwłaszcza w konstytucjach jest szeroko dyskutowana i precyzyjnie badana. Można doliczyć się około siedmiu rodzajów charyzmatów związanych z instytutem życia konsekrowanego. Problem zwerbalizowania charyzmatu dostosowującego się do współczesnych warunków życia religijnego i społecznego jest przedsięwzięciem ważnym i zarazem trudnym dla instytutów o malejącej liczbie członków. Stąd publikacja podejmująca kwestie wyrażone w swym tytule, wydaje się być potrzeba i pomocna.

*s. Bożena Szewczul WNO
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW*